

Dva ugovora zastran šol. *)

Veliko se je vže govorilo in pisalo o koristnosti dobro vravnanih šol, vendar jih je še mnogo, ki je ne spoznajo. Primerjal bi šole dobremu, pa za naše čase še novemu drevesu, ki mu mnogokrat še njegovi prvi vrtnarji niso vedili pravega glasa, kajti prilagali so mu sicer mastne, a jako neprikladne zemlje, da tako svoje prave rodovitnosti ni moglo pokazati. Ljudje hodijo okoli njega, ga ogledujejo, pa ne vidijo pričakovanega sada, zmajujejo z ramami in odhajajo. Sada še okusili niso, pa vže obsodijo drevo s sadom vred.

Taka je tudi s šolami. Ljudje, ki še nikdar niso okusili njihovega pravega sada, jih ogledujejo, opazujejo, majejo z ramami in pravijo: Saj se v šoli deca nič ne naučé; drugi zopet: Čim več je šol, tem slabėja so deca. Da bomo pa vedili prav soditi; poglejmo si malo, koliko je resnice na teh dveh ugovorih in koliko je ni.

Človeku kot slabi stvari je treba podpore na duhu in telesu od prvega vzdihljeja do zadnjega, zato Bog vže dete izroči starišem. Mati, naj bolj skerbna za telesno zdravje otrokovo, budi mu tudi duha že v zibelki, ko mu z ljubeznijo narekuje besede, da jo začne posnemati in ji povrne s prvimi čisto izrečenimi besedami ves trud, ki ga je imela ž njim. Mati ga je toraj prva podučevala, zato se tudi jezik, ki mu ga je v zibelki vcepila, imenuje materni jezik. Pri njegovih milih glasih se spominja mladenec njenih lepih opominov, ki mu jih je dajala kot vodila za prihodnje življenje, možak srečnih otročjih let. Kmalo je pa dete maternemu naročju odrastlo; um, ki so mu ga njeni glasovi budili in izbudili, se je toliko razvil, da mu doma večí del več ne morejo zadostovati, pa tudi ne utegnejo. Sedaj je prišla tista doba, ko se deca izročujejo šoli, kjer za ta posel postavljeni učenci delo skerbnih starišev nadaljujejo in dovršujejo; oni blažijo njihovo srce, bistrijo um, da bodo pripravi dopolnovati dolžnosti tistega stana, kterega so si po božji volji sami izvolili. To nalogo ima vsaka šola.

Deté je v maternem jeziku doma dobivalo prvi poduk; s tim jezikom je stopilo v šolo. V katerem naj se tedaj njegov uk tukaj nadaljuje? Jeli se mu je treba prej učiti novega jezika, da se bo v njem izučilo tistega, česar mu je za življenje potreba? Čevljar ni učil prej svojega učenca laškega, preden mu je pokazal, kako se čevelj vreže; šivar ga ni učil prej francoskega, da zna, kako se šivanka vbada, niti se je tesar prej učil angleškega, preden je znal, kako se vihti sekira. Kako pa naše dete, ki bo polje in tertje obdelovalo, ali se pa poprijelo kakega poštenega rokodelstva, pride do tega, da bi se moralo učiti ptujega jezika, svojega domačega pod klop vreči, in se potem še le, ko se je navadilo ptujega, učiti tistih reči, ki jih potrebuje ravno pri svojem poljedelstvu ali rokodelstvu? Ali pa ta poslednji in pglavitni namen učenec popolnoma doseže v naših šolah?

*) Iz letnega sporočila glavne šole v Černomlji.

Postava veléva, da mora vsak otrok s šestim letom, ako je le mogoče, iti v šolo. Po navadi se pa deca v sedmem ali še celo pozneje vpisujejo in ostanejo v šoli do spolnjenega dvanajstega leta, toraj celih šest let. Po velikem trudu se je pred nekaj časom še le spoznalo, da otroci v sedmem letu še niso za uk v ptujih jezikih, ker imajo učeniki dostikrat veliko truda, da jih v domačem jeziku navadijo dobro govoriti. Sedaj se uči dete popuščati otročjo razmišljenost, zbirati svoje misli, in jih dopovedovati s pravimi besedami. Dalji uk bi moral nadaljevati pričeto delo, pa tudi na podlagi tega, kar si je dozdam dete pridobilo, pridajati bolj in bolj za življenje potrebnih reči. Za pomoček do poslednjega namena postavila je naša šola nemški jezik.

Kdor se je učil ptujih jezikov iz bukev, ta vé, kako mučno je to delo, in da le človek z izurjenim umom kaj pri njem opravi. Ali ima pa dete, ki se je v prvem razredu učilo poznavati čerke, vže toliko izurjenega duha, da bo pripravno za uk v ptujih jezikih, ko si še v svojem maternem ne ve dati odgovora, zakaj veli in piše: „hodim v šolo“, ne pa „hodim v šola“?

Kedaj se tedaj naši otroci navadijo nemškega? V drugem in tretjem razredu nekoliko brati in pisati nemške čerke, v četrtem brati, pisati, iz bukev naučeno povedati, pa večidel ne vedo kaj bero, pišejo in govoré. Dvanajsto leto je preteklo, čas je stopiti iz šole, dela za življenje se vaditi in si z znanostmi, ki si jih je dečko pridobil v šoli, lajšati življenje. Pa kje so tiste znanosti? Čisto malo časa je za nje ostalo, ker ga je nar več pobral ptuji jezik. Peščica nemških besed, ki si jih je dečko morda prinesel iz šole, se mu je porazgubila pri vsakdanjih opravilih. Vadil se je spisovati po nemško, ali kaj če spisovati revešče, ker mu manjka besed, in še tistih, kolikor jih ima, ne ve sestavljati; ako se pa res loti tega posla, spravi skup sodrgo, da človek ne ve, ali bi se smejal, ali se jezil, ali pa miloval človeka, ki je gotovo s potnimi sragami na čelu opravil tako malo. Priča tega so nam večkrat nemški dopisi iz naših županijskih pisarnic. Slovensko pisati se ve da tak ne zna, ker njegov jezik so mu v šoli strigli tako, da ko iz šole stopi, zdi se mu ko ptič, ki vzletéti ne more. Res je, da materni jezik bi bil moral v šoli vse storiti; ker pa tega ni storil, togoti se nad njim, ker se ne vé nad čim drugim.

Pravih za svoj stan potrebnih znanosti si otroci iz šol le toliko prinesó, kolikor so se jim nerazumljivi nemški spisi dopovedovali v njihovem jeziku. Zato naše šole ne prineso sadú, kakoršnega bi morale; zato se pritožujejo stariši, kadar dobé otroke iz šole, da se nič ne naučé, pa se jezijo nad učeniki, ki niso nič zakrivili, razun tega, da so s potom na obrazu izvrševali svojo nezdatno nalogo, pa je niso bili nikakor v stanu izvršiti. Sedaj pa slišim nektere očete in matere iz naših krajev, ki mi ugovarjajo: Saj mi ne pošiljamo otrok v šolo zato, da bi se učili za kmečki ali rokodelski stan, tega vsega se izučé lahko doma ali pa pri rokodelcih; pošiljamo jih zato, da naši sinovi pojdejo „na nemško“.

Pa tukaj ste v veliki zmoti. Da je za kmečki in rokodelski stan šol potreba, vam bodo spričali tisti, ki so hodili po ptujih krajih in tam kaj opazovali. Vidili so oni dobra in po naj boljih skušnjah obdelana polja, pa tudi šole, v katerih se otroci učijo teh skušenj in vsega, kar je poljedelcu treba v domačem jeziku, vidili so kmete, ki si znajo sami dobro spisovati vsakoršna pisma, pa jim ni treba nikoli za drag denar iskati kakega zakotnega pisača. Ko bi bili prišli v Belgijo in druge dežele, še več bi bili spoznali, kaj dobre šole kmetu veljajo. To pa si dobro pomnite, da nikjer na svetu, samo pri nas, se ne učé otroci v malih šolah ptujih jezikov, nego povsod najpred domačega in na podlagi in s pomočjo domačega za življenje potrebnih reči.

Prostora pa nimam tukaj, da bi o tem veliko pisal, ali dosti koristi prinaša našim krajem hoja na nemško ali pa ne, ali se je potreba zato otrokom učiti nemškega ali ne. Samo toliko rečem, ali smemo šteti, da gre vsako leto izmed sto iz šole izostalnih otrok 5 jih na nemško? kako more kdo tirjati, da bi se zavoljo peterih ubijalo petindevetdeset otrok s takimi reči, kakoršnih ne bodo rabili? Vsaka šola naj pa otroke podučuje v takih rečeh, kakoršne so sploh vsim v korist.

Vsakteri, ki se je kaj dobro ogledal okoli sebe, mi bo pa pritrđil, da Nemško nosi nesrečo našim krajem in med stotino nemškarjev se morda ne vračujeta dva prav srečna domú. Pri tem ginejo zemljišča, družine pa zdihujejo v revščini. Kvar je to otrokom, ako oče po ptujem hodi, namesti da bi skrbel za njihovo odrejo, ko se mati doma vbija z malimi od nemila do nedraga, zdihuje, roti, se togoti, dokler je mož ne potolaži s kakim petakom; ko je pa ta povžit, začne se zopet stara pesem. Ali boste vi sfariši svoje otroke, ki jih ljubite, preskrbljevali s takimi opravili, ki jih telesno i naj večji del tudi dušno nesrečne store?

Pa pustimo nemško in vrnimo se v šolo, v kateri pravijo nekteri stariši, da se otroci nič ne naučijo; kar pa ni res.

Resnica je samo to, da se v teh letih niso toliko naučili, kolikor bi se bili mogli, ravno zato, ker so preveč časa in truda potratili z ukom v ptujem jeziku. To je napaka, da znanje iz šole prišlega učenca ni doseglo tiste popolnosti, kakoršno bi bilo lahko; da s tem, kar se mu je dopovedalo v domačem jeziku, ne ve prav za prav kod in kam; da jih je le malo, ki bi mogli na podlagi v šoli pridobljenega v poznejih letih svoj uk spopolnovati. Taki otroci so dobili le nekoliko izobraženosti; toliko, kolikor bi je bilo njim potreba, pa ne. Vendar jim tudi ta mrvica ni brez koristi. Le primerjajte otroka, ki je hodil v šolo z onim, ki je nikoli vidil ni, ali pa, kar je še slabije, jo nemarno obiskoval. Pri pridnem šolarju se bistrost njegovega duha vže na zunanjem bere, vidi se mu na obrazu, na vsem obnašanju, sliši se v besedi. Oni, ki ni nikdar šole vidil, ako tudi od Boga obilno obdarovan, ni tako spreten ne v besedi ne v djanju, včasih se še celo prigodi, da je surov. Nar slaběji so pa oni, ki so zanikarno v šolo hodili, ali ker niso imeli

sami veselja, ali pa, kar se večidel zgodi, so jim ga stariši vzeli s svojim mrmranjem, zabavljanjem zoper šolo; ki so radi vidili, ako jim je dete doma ostalo, ali so mu pa še velevali, brez posebnega vzroka doma ostajati, ki so jih namesti v šolo, drugam na delo pošiljali. Tako dete nima veselja ni do učenja, ni do kake druge stvari; je černo, nevbogljivo, samovoljno, mnogokrat neznanško surovo.

Naj si te tri vrste šolarjev pregledajo še posebno tisti, ki pravijo, da šola otroke kazí. Marsikteri stariši so, katerih otroci bi se smeli prištevati v zadnjo versto. Drugi naj zopet premislijo, kaj vidijo in slišijo otroci doma. Da od vsega družega molčim, ali ne strahotne kletve, s katero se pači otročje srce? Ako pa vendar doma ne, vsaj po vasi, koder postopajo brez opravka. Poglejte še dalje, in pojdite na pašo, pregledajte si društvo, ki se tam shaja, kaj tam, samo sebi prepuščeno, brez vsega straha dela in govori. Tu se zbirajo dobri, nedolžni, s hudobnimi, brezsravnimi, ki se v svoji hudobiji in lahkomišljenosti ne bojé kvariti src svojih vrstnikov. Da vam govorim z besedami nekega velikega mladinskega prijatla in duhovnega pastirja: „Otroci na paši zgubé nedolžnost, se navadijo reči, ki jih ne bi imeli nikoli vediti. Zadosti je, da eden vé, vale vedo vsi drugi, kakor ena sama bolna ovca vse druge okuži. Vendar so pa stariši, ki otroke raji pošiljajo na pašo, kot v šolo, ki bolj skrbe za ovce in krave, kot za svoje otroke, ki so vstvarjeni po božji podobi!“ Da bi stariši vendar enkrat spregledali in si k srcu vzeli besede Jezusove: „Kdor pohujša kterega teh malih, ki v mé verujejo, bi mu bilo bolje, da bi se mu obesil mlinsk kamen na vrat, in bi se potopil v globočino morja“ (Mat. 18, 6). Ako te besede vsakemu veljajo, zadevajo še naj bolj stariše, če se njihovi pogubljajo zavoljo njih.

Pazite toraj stariši doma na svoje otroke, delajte šoli na roko, ktera nikakor ne more popraviti, kar se pokazí v domačem življenji. Ona vam ne sprida otrok, ona jim blaži srca, bistri jim pa tudi glave, in ravno to stori, da se dobrota ali hudobija le še bolj pokaže. Obračajte sami otroke na pravi pot in pošiljajte jih v šolo, da se jim v pravi krščanski vednosti vtrdi sveta čednost. Ne sprida vam šola otrok, ako se tudi tukaj shajajo dobri s hudobnimi, ne med podukom, ker so pred očmi učениkovimi, tudi ne pred šolo in med potoma se ne seje pravo seme hudobije, ker dobro vedo, da vsaka nerodnost se izvé in da jih čaka zaslužena kazen.

Popustite toraj misel, češ, da šola otroke kazí. Dozdaj še ni tega storila, ampak je le skerbela za lepo, pravo, krščansko odrejo, i vselej jo je dosegla, ako se ji niso od drugod stavile ovire. Če je tedaj res, da dobri otroci delajo veselje starišem svojim, ne zanemarjajte si zares dobrih otrok odrejevati, da vam bodo podpora v starosti, pa ne kratite jim dobro vravnanih za življenje koristnih šol, naj bolje dote, ktero jim dati morete v časno srečo in večno blagoto.

M. Poč, ravnatelj.